

PODSTATNÁ JMÉNA

Použití členů

Člen neurčitý se užívá pro podstatná jména, která označují pojem doposud neuvedený nebo blíže neurčený. *Ein (nějaký, blíže neurčitý) guter Hund beißt nicht.*

Byl-li daný pojem již dostatečně upřesněn, použijeme určitý člen, stejně jako v případech, kdy se předpokládá znalost daného pojmu, či může-li být přinejmenším vyvozena z kontextu.

Der (tento, konkrétní) gute Hund beißt nicht.

Užití určitého členu může ale vyjadřovat i zobecnění.

Vynechání členu

Podstatná jména ve větě někdy stojí sama, bez členu:

- neurčité členy nemají plurál (*Gute Hunde beißen nicht.*)
- neurčitý člen se vynechává také před nepočítatelnými substantivy, např. látkami, stavy či pocity (*Liebe macht blind.*)
- v mnoha ustálených slovních spojeních a ve slovních spojeních (viz výše)
- před jmény vlastními, nejsou-li blíže určena, se člen také vynechává
- také před geografická jména vlastní, především před názvy zemí, nejsou-li nijak blíže určena, se nedává člen. Oproti tomu jména hor, pohoří a řek se bez určitých členů neobejdou, a někdy se členy používají i před jmény krajin a regionů.
- Často se člen vynechává z důvodu úspory prostoru, např. v novinových titulcích, inzerátech, telegramech, na značkách (*Rauchen verboten.*)

Přípona podstatného jména z hlediska rodu

Většina přípon má pevně stanovený gramatický rod, například podstatná jména s příponami „-and“, „-ant“, „-er“, „-eur“, „-ing“ bývají rodu mužského.

Doktorand, Zauber, Frühling, ...

Často používané přípony podstatných jmen ženského rodu jsou: „-age“, „-anz“, „-e“, „-(er)lei“, „-euse“, „-ung“

Allianz, Muse, Berufung, ...

Podstatná jména rodu středního vznikají použitím přípon „-at“, „-ement“, „-(e)“ + předpona „Ge-“, „-gut“, „-nis“, „-tum“, „-werk“, „-zeug“.

Dekanat, Gedränge, Kraftwerk, ...

Přípona podstatného jména z hlediska významu

Přípony „-er“ a „-ler“ resp. „-erin“ a „-lerin“ se používají především k označení osob. Vyjadřují, že někdo vykonává jistou činnost často či dokonce profesně, nebo že patří do určité skupiny lidí, pro kterou je daná činnost typická. Často také slouží k zařazení osoby podle původu.

Bürgerrechtlerin, Brünner

Přípona „-ling“ se v současné němčině používá spíše zřídka, a to jen k vyjádření záporného hodnocení.

Emporkömmling

Přípona „-aner/in“ vyjadřují příslušnost osoby k určitému myšlenkovému proudu nebo také její původ. Přípony „-ar/in“/„-är/in“ označují funkci či profesi osoby.

Veganer, Staatssekretärin

Přípona „-zeug“ vyjadřuje, že předmět patří do skupiny nástrojů sloužících ke stejnému účelu, a které jsou shrnuty do jednoho pojmu.

Schlagzeug, Werkzeug

Přípony „-heit“ a „-tum“ označují celek všech příslušníků jednoho druhu, vlastnosti skupiny osob z hlediska jejich profese nebo společenského postavení.

Christenheit, Bürgertum

Zdrobněliny se tvoří pomocí přípon „-chen“, „-lein“ a „-i“.

Kätzchen

Přípony „-erei“ a „-ei“ dávají výchozímu pojmu lehce pejorativní význam.

Barbarei

Používá se i celá řada přípon převzatých z cizích řečí, většinou však pouze se slovesy cizojazyčného původu. Nejpoužívanější z nich jsou „-and“, „-ant“, „-eur/-euse“, „-iker/in“, „-ist/in“, „-(t)or“.

Historikerin

Přehled významu nejpoužívanějších předpon

Alt- = označení bývalého nositele funkce, nebo naopak dlouholetého funkcionáře (...)

Anti- = protiklad, protikladný vliv či účinek

Erz- = zesílení, v současné němčině spíše záporných hodnot

Ex- = minulý

Fehl- = chybný, špatný

Ge- = hromadný pojem; označuje také osobu, která je něčím spjatá s osobou jinou

Haupt- = hlavní

Ko- = společně, dohromady; používá se nejčastěji s výchozími slovy cizího původu

Mega- = velmi velká míra; také předpona měrných jednotek

Mini- = malá míra

Miss- = špatný, chybný, záporný protiklad

Nach- = časově následující nebo odpovídající předložce

Nicht- = zápor slov německého původu

Non- = zápor slov cizojazyčného původu

Sonder- = vyzdvihnutí z celistvého množství

Super- = výjimečných kvalit, většinou kladných

Über- = více než dobrý, nebo nadřazený, i místně

Un- = protikladný nebo zesílený

Ur- = prvotní, původní, velmi starý

Vize- = zastupující

Vor- = prostorově či časově předcházející; také vzorový

Zwischen- = mezi

Složená podstatná jména (komposita)

Složená podstatná jména se ze slova základního (vždy podstatné jméno) a určujícího.

Elternhaus

(základ *Haus*, bližší určení *Eltern*)

Spíše výjimečně přispívají obě podstatná jména stejnou měrou ke změně obsahu nového výrazu.

Südmähren, Schwefelsäure

PŘÍDAVNÁ JMÉNA

Přepony přídavných jmen

Přídavná jména se pomocí předpon nejčastěji negují, respektive vznikají přídavná jména protikladného významu. K tomuto účelu slouží předpona „un-“, nověji také „nicht-“.
unfähig

Časté předpona zesiluje význam výchozího přídavného jména, jako předpony „grund-“, „hoch-“, „ober-“, „tief-“, „über-“, „ur-“ či „voll-“ nebo vulgární „sau-“.
überstrapaziert, hochverschuldet

Přípony přídavných jmen

Příponami „-ig“, „-isch“ a „-lich“ – u podstatných jmen cizojazyčného původu příponami „-al“, „-ant“ či „-iv“ – lze vyjádřit vlastnost, která je pro označovaný pojem charakteristickou.
idyllisch

Přípony „-haft“, „-ig“, „-lich“ a „-sam“ propůjčují činnosti význam opakování, četnosti, nebo také význam kladný.
tugendhaft, arbeitsam

Přípony, které označují pocity, jsou především „-ig“, „-isch“, „-lich“ a „-sam“.
friedlich

Ke všem podstatným jménům cizojazyčného původu se používají přípony „-al“, „-eil“, „-anisch“, „-ant“, „-ent“, „-iv“ a „-ös“.
desaströs

Přípona „-mäßig“ vyjadřuje podobnost nebo stejnost.
gleichmäßig

Přehled nejčastěji používaných předpon z hlediska významu

A(n)- = zápor; používá se jen u výchozích slov cizojazyčného původu
Ab- = odvrácený nebo zvrácený
Alt- = vzniklý před dlouhou dobou či trvající dlouhé časové období
Ant(i) - = vylučující protiklad
Außer- = mimo
Bi- = dvojitý
Binnen- = vnitřně, vně
Des- = rozložení; používá se jen u výchozích slov cizojazyčného původu
Dia- = přes; používá se jen u výchozích slov cizojazyčného původu
Dis- = roz-; používá se jen u výchozích slov cizojazyčného původu
Erz- = arci-, zesílení
Extra- = mimo, za rámec něčeho; mimořádné
Grund- = zesílení
Hetero- = nerovné, různé; používá se jen u výchozích slov cizojazyčného původu
Hoch- = zesílení
Homo- = stejné, odpovídající; používá se jen u výchozích slov cizojazyčného původu
Hyper- = zesílení, často až přehnané; používá se jen u výchozích slov cizojazyčného původu
Il-/in-/ir- = zápor; používá se jen u výchozích slov cizojazyčného původu
Inner- = vně
Inter- = mezi; používá se jen u výchozích slov cizojazyčného původu
Intra- = vně, uvnitř; používá se jen u výchozích slov cizojazyčného původu
Iso- = stejné; používá se jen u výchozích slov cizojazyčného původu
Miss- = špatné, až zvrácené
Mono- = jednotlivé, samotné; používá se jen u výchozích slov cizojazyčného původu
Multi- = hodně; používá se jen u výchozích slov cizojazyčného původu
Nach- = po-
Neo- = novo-; používá se jen u výchozích slov cizojazyčného původu
Nicht- = zápor
Non- = zápor; používá se jen u výchozích slov cizojazyčného původu
Pan- = celo-, veškerý, všechen; zpravidla u výchozích slov cizojazyčného původu
Para- = vedle, podél, proti, odchylený, podobný
Poly- = více-
Post- = po-, za-; používá se jen u výchozích slov cizojazyčného původu
Prä- = před-; používá se jen u výchozích slov cizojazyčného původu
Pro- = před-, vy-, pro-, na něčím místě; používá se jen u výchozích slov cizojazyčného původu
Pseudo- = nepravý, předstíraný
Quasi- = jen jako, téměř; používá se jen u výchozích slov cizojazyčného původu
Sau- = vulgární zesílení
Semi- = polo-; používá se jen u výchozích slov cizojazyčného původu
Sub- = pod-; používá se jen u výchozích slov cizojazyčného původu
Super- = zesílení
Supra- = nad-, přes- jako zesílení; používá se jen u výchozích slov cizojazyčného původu
Syn- = společně, stejně; používá se jen u výchozích slov cizojazyčného původu
Tief- = zesílení
Trans- = přes- jako pohyb, mezi-; používá se jen u výchozích slov cizojazyčného původu
Über- = přes-, nad-
Ultra- = zesílení nad daný rámec

Unter- = pod; v malém měřítku
Ur- = zesílení
Voll- = zesílení
Vor- = před-, předcházející
Zwischen- = mezi-

Přehled nejčastěji používaných přípon z hlediska významu

-abel = schopný, vhodný; používá se jen u výchozích slov cizojazyčného původu
-al = stejný, podobný; používá se jen u výchozích slov cizojazyčného původu
-ar/-är = významově neurčeno; používá se jen u výchozích slov cizojazyčného původu
-bar = vhodný
-ell = významově neurčeno; používá se jen u výchozích slov cizojazyčného původu
-en/-ern = sestávající z určité látky
-ent = jednající či se chovající popisovaným způsobem
-esk = podobně jako; používá se jen u výchozích slov cizojazyčného původu
-haft = druh či způsob jednání, srovnávající, a další významy
-ig = významově neurčeno
-isch = jakost, tvar, svéráz, původ, příslušnost, a další
-iv = zvláštnost, příslušnost, používá se jen u výchozích slov cizojazyčného původu
-lich = různé významy
-mäßig = označující druh, stejnost
-ös = druh; používá se jen u výchozích slov cizojazyčného původu
-sam = náchylnost, náklonnost, a další

Skloňování přídavných jmen (Flexion des Adjektivs)

Podle pádu, čísla a rodu jsou přídavná jména skloňována jen jako doplněk, tj. ne jako samostatný větný člen (*Meine Katze ist blau.*) a pouze jsou-li součástí např. předmětu (*Ich habe eine blaue Katze.*).

Skloňována nejsou ani některá slova cizojazyčného původu (např. označení některých barev – *ocker, rosa, ...* nebo výrazy jako *mega, super* atd.), základní číslovky s výjimkou „ein“ nebo přídavná jména odvozená od zeměpisných názvů, která končí na „-er“ (*Brünner, Wiener, ...*)

Skloňování silné

Tvary silného skloňování se zpravidla používají tam, kde přídavnému jménu nepředchází člen: *Guter Hund beißt nicht.*

Silné skloňování přídavných jmen tedy následuje i po „dessen“ a „deren“ (obě neohebná) stejně jako po neohebných tvarech zájmen „manch“, „solch“, „viel“, „wenig“ a „welch“.

Slabé skloňování

Přídavná jména se skloňují slabě, pokud jim předchází člen s koncovkou skloňování.:
Der gute Hund beißt nicht.

Tvar *ein* platí za neohebný a tedy po něm následuje silně skloňované přídavné jméno.
Ein guter Hund beißt nicht.

Mezi další výjimky patří i situace, kdy přídavné jméno následuje po přivlastňovacím zájmenu nebo po zájmenu *kein* a v 1. a 4. pádu jednotného čísla je skloňováno silně, jinak však slabě.

Stupňování přídavných jmen (Komparation des Adjektivs)

Stupňování přídavných jmen slouží ke zdůraznění hodnoty či vyjádřované vlastnosti. Stupňovat však nelze všechna přídavná jména (např. cizojazyčné označení barev, adjektiva zeměpisného původu či taková, označující absolutní hodnoty (*schwanger, tot, ...*))

Komparativ se tvoří koncovkou –er, superlativ –st či –est a částicí *am*.

groß – größer – (am) größte(n)
schön – schöner – (am) schönste(n)
wild – wilder – (am) wildeste(n)

Nepřavidelně se stupňují:

gut – besser – (am) beste(n)
viel – mehr – (am) meiste(n)
gerne – lieber – (am) liebste(n)
hoch – höher – (am) höchste(n)
wenig – weniger/minder – (am) wenigste(n)/(am) mindeste(n)